

New Day in Medicine
Новый День в Медицине

NDM

TIBBIYOTDA YANGI KUN

Ilmiy referativ, marifiy-ma'naviy jurnal

AVICENNA-MED.UZ

ISSN 2181-712X.
EiSSN 2181-2187

9 (83) 2025

Сопредседатели редакционной коллегии:

**Ш. Ж. ТЕШАЕВ,
А. Ш. РЕВИШВИЛИ**

Ред. коллегия:
М.И. АБДУЛЛАЕВ
А.А. АБДУМАЖИДОВ
Р.Б. АБДУЛЛАЕВ
Л.М. АБДУЛЛАЕВА
А.Ш. АБДУМАЖИДОВ
М.А. АБДУЛЛАЕВА
Х.А. АБДУМАДЖИДОВ
Б.З. АБДУСАМАТОВ
М.М. АКБАРОВ
Х.А. АКИЛОВ
М.М. АЛИЕВ
С.Ж. АМИНОВ
Ш.Э. АМОНОВ
Ш.М. АХМЕДОВ
Ю.М. АХМЕДОВ
С.М. АХМЕДОВА
Т.А. АСКАРОВ
М.А. АРТИКОВА
Ж.Б. БЕКНАЗАРОВ (главный редактор)
Е.А. БЕРДИЕВ
Б.Т. БУЗРУКОВ
Р.К. ДАДАБАЕВА
М.Н. ДАМИНОВА
К.А. ДЕХКОНОВ
Э.С. ДЖУМАБАЕВ
А.А. ДЖАЛИЛОВ
Н.Н. ЗОЛотова
А.Ш. ИНОЯТОВ
С. ИНДАМИНОВ
А.И. ИСКАНДАРОВ
А.С. ИЛЪЯСОВ
Э.Э. КОБИЛОВ
А.М. МАННАНОВ
Д.М. МУСАЕВА
Т.С. МУСАЕВ
М.Р. МИРЗОЕВА
Ф.Г. НАЗИРОВ
Н.А. НУРАЛИЕВА
Ф.С. ОРИПОВ
Б.Т. РАХИМОВ
Х.А. РАСУЛОВ
Ш.И. РУЗИЕВ
С.А. РУЗИБОВЕВ
С.А. ГАФФОРОВ
С.Т. ШАТМАНОВ (Кыргызстан)
Ж.Б. САТТАРОВ
Б.Б. САФОВЕВ (отв. редактор)
И.А. САТИВАЛДИЕВА
Ш.Т. САЛИМОВ
Д.И. ТУКСАНОВА
М.М. ТАДЖИЕВ
А.Ж. ХАМРАЕВ
Б.Б. ХАСАНОВ
Д.А. ХАСАНОВА
Б.З. ХАМДАМОВ
А.М. ШАМСИЕВ
А.К. ШАДМАНОВ
Н.Ж. ЭРМАТОВ
Б.Б. ЕРГАШЕВ
Н.Ш. ЕРГАШЕВ
И.Р. ЮЛДАШЕВ
Д.Х. ЮЛДАШЕВА
А.С. ЮСУПОВ
Ш.Ш. ЯРИКУЛОВ
М.Ш. ХАКИМОВ
Д.О. ИВАНОВ (Россия)
К.А. ЕГЕЗАРЯН (Россия)
DONG JINCHENG (Китай)
КУЗАКОВ В.Е. (Россия)
Я. МЕЙЕРНИК (Словакия)
В.А. МИТИШ (Россия)
В.И. ПРИМАКОВ (Беларусь)
О.В. ПЕШИКОВ (Россия)
А.А. ПОТАПОВ (Россия)
А.А. ТЕПЛОВ (Россия)
Т.Ш. ШАРМАНОВ (Казахстан)
А.А. ЩЕГОЛОВ (Россия)
С.Н. ГУСЕЙНОВА (Азербайджан)
Prof. Dr. KURBANHAN MUSLUMOV (Azerbaijan)
Prof. Dr. DENIZ UYAK (Germany)

**ТИББИЁТДА ЯНГИ КУН
НОВЫЙ ДЕНЬ В МЕДИЦИНЕ
NEW DAY IN MEDICINE**

*Илмий-рефератив, маънавий-маърифий журнал
Научно-реферативный,
духовно-просветительский журнал*

УЧРЕДИТЕЛИ:

**БУХАРСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ
МЕДИЦИНСКИЙ ИНСТИТУТ
ООО «ТИББИЁТДА ЯНГИ КУН»**

Национальный медицинский
исследовательский центр хирургии имени
А.В. Вишневского является генеральным
научно-практическим
консультантом редакции

Журнал был включен в список журнальных
изданий, рецензируемых Высшей
Аттестационной Комиссией
Республики Узбекистан
(Протокол № 201/03 от 30.12.2013 г.)

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ:

М.М. АБДУРАХМАНОВ (Бухара)
Г.Ж. ЖАРЫЛКАСЫНОВА (Бухара)
А.Ш. ИНОЯТОВ (Ташкент)
Г.А. ИХТИЁРОВА (Бухара)
Ш.И. КАРИМОВ (Ташкент)
У.К. КАЮМОВ (Тошкент)
Ш.И. НАВРУЗОВА (Бухара)
А.А. НОСИРОВ (Ташкент)
А.Р. ОБЛОКУЛОВ (Бухара)
Б.Т. ОДИЛОВА (Ташкент)
Ш.Т. УРАКОВ (Бухара)

9 (83)

2025

сентябрь

www.bsmi.uz

<https://newdaymedicine.com> E:

ndmuz@mail.ru

Тел: +99890 8061882

UQC 616.

BUXORO HUDUDIDA SENSIBILIZATSIYA TAHLILI

¹Ikramova Sh.A. <https://orcid.org/0009-0005-5407-4667>

²Razikova Ilmira Sadullayevna. <https://orcid.org/0009-0006-4308-6651>

¹Abu Ali ibn Sino nomidagi Buxoro davlat tibbiyot instituti, O'zbekiston, Buxoro sh. A. Navoiy kochasi
1 Tel: +998 (65) 223-00-50 e-mail: info@bsmi.uz

²Toshkent Davlat Tibbiyot Universiteti, 100109 Toshkent, O'zbekiston Farobiy ko'chasi 2, Tel:
+998781507825 E-mail: info@tdmu.uz

✓ Rezyume

Buxoro hududining issiq iqlim sharoitida atopik bronxial astma va allergik rinit yuqori tarqalish darajasi va sezuvchanlik yukining kattaligi bilan xarakterlanadi. Ushbu tadqiqotning maqsadi shu kasalliklarga ega bo'lgan bemorlarda sensibilizatsiya spektrini aniqlashdan iborat bo'ldi. Tadqiqotga 18 yoshdan 65 yoshgacha bo'lgan 137 bemor jalb qilindi. Tashxis uchun terida prik-testlar o'tkazildi, maxsus IgE miqdori aniqlandi, spirometriya qilindi hamda simptomlarni nazorat qilish bo'yicha so'rovnomalar to'ldirildi. Tadqiqot natijalari uy changi kengashlariga nisbatan sezuvchanlikning yuqoriligi hamda polisensibilizatsiya darajasining kattaligini ko'rsatdi. Bu natijalar ko'p omilli allergik yukni inobatga olgan holda individuallashtirilgan terapiya yondoshuvining zarurligini ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar: atopik astma, allergik rinit, sensibilizatsiya, uy changi kengashlari, polisensibilizatsiya, issiq iqlim.

АНАЛИЗ СЕНСИБИЛИЗАЦИИ В БУХАРСКОМ РЕГИОНЕ

¹Икрамова Ш.А. <https://orcid.org/0009-0005-5407-4667>

²Разикова Илмира Садуллаевна. <https://orcid.org/0009-0006-4308-6651>

¹Бухарский государственный медицинский институт имени Абу Али ибн Сины, Узбекистан, г. Бухара, ул. А. Навои. 1 Тел: +998 (65) 223-00-50 e-mail: info@bsmi.uz

²Ташкентский государственный медицинский университет, 100109 Ташкент, Узбекистан, ул. Фаробия, 2, Тел: +998781507825 E-mail: info@tdmu.uz

✓ Резюме

В условиях жаркого климата Бухарского региона atopическая бронхиальная астма и аллергический ринит характеризуются высокой распространённостью и значительной аллергенной нагрузкой. Целью настоящего исследования стало выявление спектра sensibilizatsiya у пациентов с данными диагнозами. В исследование были включены 137 пациентов в возрасте от 18 до 65 лет. Диагностика включала кожные прик-тесты, определение специфического IgE, спирометрию и опросники по контролю симптомов. Результаты показали преобладание sensibilizatsiya к клещам домашней пыли, а также высокий уровень polisensibilizatsiya. Эти данные подчёркивают необходимость персонализированного подхода к терапии с учетом многофакторной аллергической нагрузки.

Ключевые слова: atopическая астма, аллергический ринит, sensibilizatsiya, клещи домашней пыли, polisensibilizatsiya, жаркий климат

SENSITIZATION ANALYSIS IN THE BUKHARA REGION

¹Ikramova Sh.A. <https://orcid.org/0009-0005-5407-4667>

²Razikova Ilmira Sadullayevna. <https://orcid.org/0009-0006-4308-6651>

¹Bukhara State Medical Institute named after Abu Ali ibn Sina, Uzbekistan, Bukhara, st. A. Navoi. 1
Tel: +998 (65) 223-00-50 e-mail: info@bsmi.uz

²Tashkent State Medical University, 100109 Tashkent, Uzbekistan, 2 Farobiy Street,
Tel: +998781507825 E-mail: info@tdmu.uz

✓ Resume

In the hot climate conditions of the Bukhara region, atopic bronchial asthma and allergic rhinitis are characterized by high prevalence and significant allergenic load. The aim of this study was to identify the sensitization spectrum in patients with these diagnoses. The study included 137 patients aged 18 to 65 years. Diagnosis involved skin prick tests, specific IgE determination, spirometry, and symptom control questionnaires. Results showed predominance of sensitization to house dust mites and a high level of polysensitization. These findings emphasize the need for a personalized therapeutic approach considering multifactorial allergic load.

Keywords: atopic asthma, allergic rhinitis, sensitization, house dust mites, polysensitization, hot climate

Dolzarbligi

Bronxial astma (BA) va allergik rinit (AR) kabi atopik kasalliklar zamonaviy tibbiyotning eng dolzarb va ijtimoiy ahamiyatga ega muammolaridan biri hisoblanadi [1-3]. Ushbu kasalliklarning butun dunyo bo'ylab tarqalishi ortib bormoqda, bu esa bemorlarning hayot sifatiga, mehnat qobiliyatiga va sog'liqni saqlash tizimi iqtisodiyotiga jiddiy ta'sir ko'rsatmoqda. Ayniqsa, issiq va quruq iqlimga ega hududlarda bu muammo yanada dolzarb bo'lib, noqulay ekologik sharoitlar nafas olish yo'llari orqali kirib boradigan allergenlar to'planishi va ularning uzoq muddat davomida havoda saqlanib qolishiga olib keladi. Bu esa atopik holatlar rivojlanishi va kuchayishiga sabab bo'ladi [1, 4]. Bunday hududlarda bolalar va kattalar o'rtasida kasallanish darajasi yuqori bo'lib, bu soha tibbiyot xodimlarining alohida e'tiborini talab qiladi.

O'zbekistonning Buxoro viloyati Markaziy Osiyoning quruq iqlimga ega mintaqasi bo'lib, atopik kasalliklar rivojlanish xavfi yuqori bo'lgan hududlardan biri hisoblanadi. Bu hududning iqlimiy xususiyatlari - uzoq davom etuvchi yuqori haroratli davrlar, past namlik darajasi va tez-tez uchrab turadigan changli bo'ronlar - nafas orqali kirib boradigan allergenlarning to'planishi va tarqalishi uchun ideal sharoit yaratadi [5, 6]. Buxoro viloyati havosida qishloq xo'jaligi maydonlari va qum tog'laridan ko'tariladigan chang zarrachalari, turli o'simliklarning urug'lari (polleni), qolip zangori sporlari, shuningdek, uyda uchraydigan allergenlar - masalan, uy changi kengashlari va hayvonlar yunlari yuqori konsentratsiyada mavjud bo'ladi. Masalan, bu hududda muhim qishloq xo'jaligi mahsuloti sanalgan paxta gulish davrida havodagi urug' (pilsa) miqdori tananing kuchli allergik reaksiyalarini keltirib chiqaradigan darajaga yetishi mumkin. Shuningdek, quruq iqlim uy changi kengashlarining yashab qolishi va ko'payishi uchun qulay muhit yaratadi - bu esa turli xonadonlarda eng ko'p uchraydigan allergenlardan biri hisoblanadi [7].

Bunday sharoitlarda, ya'ni allergenlar turlari juda ko'p va ularning konsentratsiyasi yuqori bo'lgan hollarda, sensibilizatsiya spektrini o'rganish - ya'ni bemorning qaysi allergenlarga yuqori sezuvchanlikka ega ekanligini aniqlash - juda muhim ahamiyat kasb etadi. Aniqlangan allergen-triggerlar asosida shifokorlar samarali va maqsadli davo choralari tanlashlari mumkin bo'ladi [8]. Agar bemorda ambroziya urug'iga sensibilizatsiya aniqlansa, bu o'simlik gulish davrida ochiq havoda bo'lishni cheklash, xonada havoni maxsus filtrlar orqali tozalash va antigistamin dori vositalarini qabul qilish tavsiya etiladi. Shuningdek, sensibilizatsiya spektrini o'rganish orqali har bir bemor uchun shaxsiy profilaktika choralari ishlab chiqilishi mumkin - masalan, muntazam nam tozalash ishlari, gipoallergen yostiq va ko'rpalardan foydalanish, hayvonlar bilan aloqadan saqlanish.

Shunday qilib, allergenlarni aniqlash va shaxsiy profilaktik tadbirlarni o'z ichiga olgan kompleks yondashuv atopik kasalliklarni boshqarishda asosiy omil hisoblanadi, ayniqsa Buxoro viloyati kabi ekologik jihatdan noqulay hududlarda.

Tadqiqot maqsadi: Issiq iqlim sharoitida yashovchi atopik bronxial astma va/yoki allergik rinitli bemorlarda nafas yo'li orqali yuqadigan allergenlarga nisbatan sensibilizatsiya spektrini aniqlash hamda mono-, oligo- va polisensibilizatsiya shakllarini tahlil qilish orqali diagnostika va davolash yondashuvlarini takomillashtirish.

Material va usullar

Tadqiqotga 18 yoshdan 65 yoshgacha bo'lgan 137 nafar bemor atopik BA va/yoki AR tashxisi qo'yilgan. Barcha bemorlar mintaqada kamida besh yil yashagan. Diagnostika hududning eng muhim allergenlari bilan terining prick testlarini, immunologik tahlil orqali o'ziga xos IgE ni aniqlashni,

shuningdek, ACT shkalasi bo'yicha so'rovni (astma nazorati) va VAS shkalasi bo'yicha rinit belgilarini baholashni o'z ichiga oladi.

Sensibilizatsiya mono-, oligo- (2-3 allergen) va polisensitizatsiya (4 yoki undan ko'p allergen) deb tasniflangan.

Natija va tahlillar

Sensibilizatsiya spektrini chuqur tahlil qilish natijalari shuni ko'rsatdiki, tadqiqot doirasida tekshiruvdan o'tgan bemorlar orasida eng yuqori uchraydigan sensibilizatsiya holati - bu uy changi kengashlariga bo'lgan allergik sezuvchanlikdir. Aniqlanishicha, jami bemorlarning 61 foizini tashkil etuvchi 83 nafar bemorda aynan ushbu turdagi allergenlarga nisbatan immun tizimining kuchli reaksiyasi qayd etilgan.

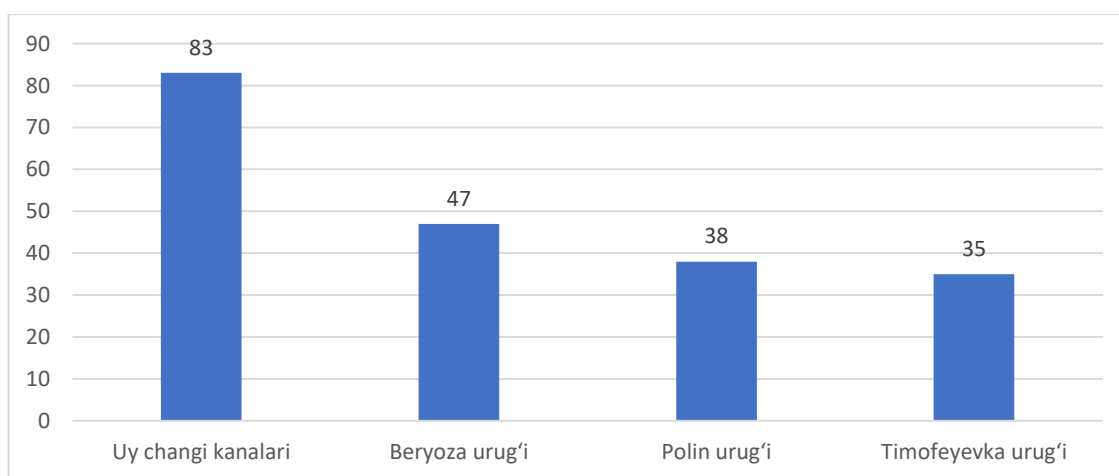
Uy changi kengashlari - xususan *Dermatophagoides pteronyssinus* va *Dermatophagoides farinae* kabi mikroorganizmlar - inson yashaydigan yopiq muhitda doimiy yashashga moslashgan, kuchli allergen xususiyatiga ega va allergik kasalliklarni qo'zg'atuvchi asosiy omillardan biridir. Ular inson yashaydigan xonalarda chang orasida yashaydi va nafas yo'llari orqali organizmga kiradi. Bu mikroorganizmlar o'zlarining chiqindi mahsulotlari, tanasi parchalari va tirikligining izlari orqali immun tizimni doimiy ravishda qo'zg'atadi. Ayniqsa, uyda ventilyatsiya (shamollatish) tizimi yetarli darajada ishlamasa yoki doimiy tozalik saqlanmasa, bu allergenlarning miqdori keskin oshadi va havoning sifatini sezilarli darajada yomonlashtiradi.

Qiyosiy tahlilga ko'ra, beryoza urug'i (poleni)ga nisbatan sensibilizatsiya 46 bemorda aniqlangan bo'lib, bu ko'rsatkich uy changi kengashlariga sezuvchanlik bildirganlar sonidan 1,8 baravar kamdir. Shu bilan birga, polin (polyn) o'simligining urug'iga nisbatan sezgirlik 38 bemorda kuzatilgan bo'lib, bu holat uy changi kengashlariga nisbatan 2,2 baravar kamroq uchraganini ko'rsatadi. Timofeyevka urug'iga sezgirlik esa atigi 34 bemorda aniqlangan, bu esa yuqorida ko'rsatilgan asosiy allergen bilan solishtirganda 2,4 baravar kamligiga dalolat beradi.

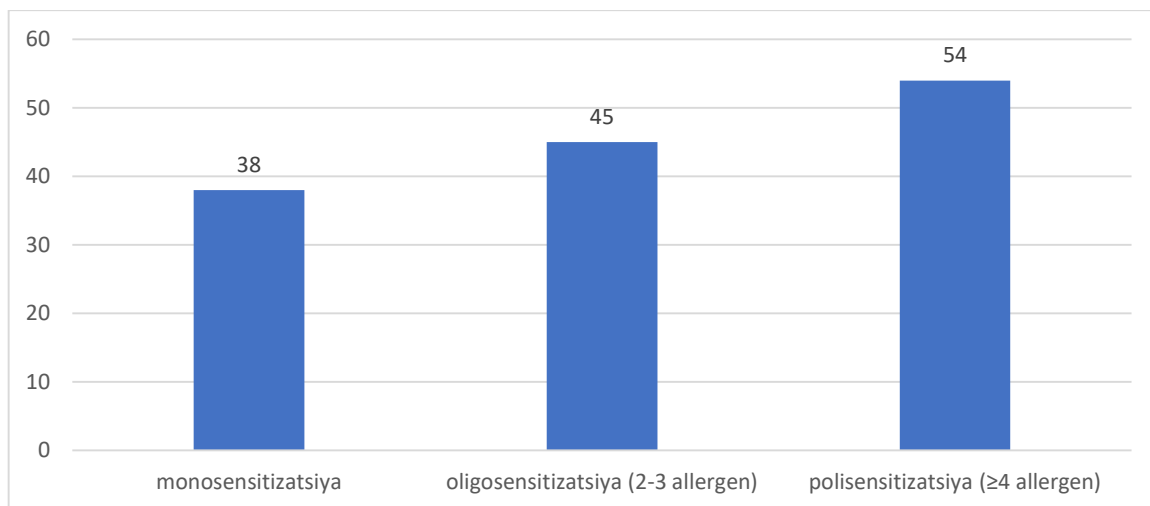
Shuni ta'kidlash kerakki, uy changi kengashlariga bo'lgan bunday yuqori darajadagi sensibilizatsiya holatining sabablari chuqur biologik va ekologik omillar bilan bog'liq. Ularning asosiy sababi - bu mikroorganizmlarning butun yil davomida yopiq xonalarda yashash imkoniyatining mavjudligi va inson organizmi bilan doimiy aloqa holatining saqlanishidir. Ayniqsa, quruq va changli iqlimga ega bo'lgan hududlarda bu allergenlar uzoq muddat havoda saqlanib qoladi, ularni yo'qotish oson bo'lmaydi.

Bu holat Buxoro viloyati kabi issiq, quruq va ba'zan nam sharoitlar bilan tavsiflanadigan mintaqalarda yanada jiddiy tus oladi. Yozgi mavsumda harorat ko'tarilishi va xona ichidagi namlik darajasining ortishi kengashlar populyatsiyasining keskin oshishiga olib keladi. Ilmiy manbalarga ko'ra, harorat 25-30°C va nisbiy namlik 60-80% atrofida bo'lgan muhit kengashlarning tez ko'payishi uchun optimal hisoblanadi. Bunday sharoitda ularning soni geometrik progressiyada ortadi va bu nafaqat havoning sifatsizlanishiga, balki sezuvchan bemorlarda doimiy allergik simptomlarning rivojlanishiga sabab bo'ladi.

Allergik rinit, bronxial astma va boshqa atopik kasalliklar aynan mana shu omillar ta'sirida kuchayadi. Doimiy ekspozitsiya (ya'ni, allergenlar bilan kontakt) natijasida organizm immuniteti doimiy stress holatida bo'ladi va natijada kasalliklar surunkali tus oladi. Ayniqsa bolalar, keksalar va surunkali nafas yo'li kasalliklariga ega bemorlar bunday muhitga nisbatan ancha zaif hisoblanadi (Rasm 1, 2).

Rasm 1. Allergenlarga sezgirlik

Rasm 2. Sensibilizatsiya shakli

Shu sababli, uy changi kengashlariga qarshi maxsus choralar ko'rish - masalan, nam tozalash, chang yig'ilishini kamaytirish, allergen filtrlariga ega shamollatish tizimlari o'rnatish, uy havosini tozalovchi qurilmalardan foydalanish - allergik kasalliklarning oldini olishda va ularni nazorat ostida ushlab turishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Sensibilizatsiya xarakterining tahlili:

Bemorlar orasida sensibilizatsiyaning xarakterini tahlil qilish shuni ko'rsatdiki, polisensibilizatsiya (ya'ni bir vaqtning o'zida bir nechta allergenga nisbatan sezgirlik) holati 54 nafar bemorda aniqlangan. Bu holat oligosensibilizatsiyaga (faqat 1-2 allergenga reaksiya - 40 nafar bemor) va monosensibilizatsiyaga (faqat bir allergenga reaksiya - 39 nafar bemor) nisbatan taxminan 1,4 marta ko'proq uchragan.

Bunday natijalar shuni ko'rsatadiki, bemorlarning katta qismi bir vaqtning o'zida bir nechta allergenlarga sezgir bo'lgan va bu holat ularning umumiy allergen yuki yuqori ekanini anglatadi. Bu esa allergik kasallikning og'irroq va ko'proq asoratlar bilan kechishi ehtimoli yuqoriligini ko'rsatadi. Polisensibilizatsiyaga ega bemorlar, odatda, murakkab allergen profiliga ega bo'lib, ularni tashxislash va davolashda individual yondashuv talab qilinadi.

Masalan, agar bemor bir vaqtning o'zida uy changi kengashlari, beryoza urug'i va hayvonlar yuniga sensibilizatsiyalangan bo'lsa, u faqatgina mavsumiy emas, balki yil davomida doimiy ravishda allergik simptomlarni boshdan kechiradi. Bu holat nafaqat uning hayot sifatini pasaytiradi, balki samarali va keng qamrovli terapiya talab etadi. Bu kabi davolash choralari nafaqat allergenlar bilan kontakti cheklash, balki antigistamin vositalar, nazal steroidlar va boshqa dorilarni qo'llashni o'z ichiga oladi.

Xulosalar

Buxoro viloyatining issiq va quruq iqlim sharoitida atopik bronxial astma va allergik rinit bilan og'rigan bemorlarda sensibilizatsiya spektri asosan uy changi kengashlari hamda o'simlik urug'lari (pilsa) kabi ingalyatsion allergenlarga nisbatan sezgirlik bilan xarakterlanadi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, bemorlarning 60 foizdan ortig'i bir nechta allergenlarga bir vaqtning o'zida sensibilizatsiyalangan bo'lib, bu holat allergik yukning yuqoriligini va kasallikning og'ir kechishi ehtimolini oshiradi.

Bunday vaziyatda davolash chora-tadbirlarini shaxsiy yondashuv asosida tanlash alohida ahamiyat kasb etadi. Har bir bemorning sensibilizatsiya profilini hisobga olgan holda mos terapevtik strategiya ishlab chiqilishi kerak. Ayniqsa, allergen-spetsifik immunnoterapiya (ASIT) kabi zamonaviy usullarni qo'llash, shuningdek, profilaktik tadbirlarni hududning ekologik va iqlimiy sharoitiga moslashtirish orqali kasallikni samarali nazorat qilish va retsidivlar (kuchayishlar) sonini sezilarli darajada kamaytirish mumkin.

Shunday qilib, Buxoro viloyati kabi ekologik xavfli hududlarda atopik kasalliklarni boshqarishda individual yondashuv, allergenlardan himoya qilish, profilaktika va ASIT kabi davo usullarini qo'llash

- bemorlarning hayot sifatini yaxshilash va kasallikning yanada og'irlashishining oldini olishda muhim omil hisoblanadi.

ADABITLAR RO'YXATI:

1. Ra'no A., Kibriyo A. Bolalar va osmirlarning nafas olish tizimi: rivojlanish xususiyatlari va ekologik omillar ta'siri // Tadqiqotlar. 2025;62(4):68-71.
2. Гаджимирзаева Р. Г., Гаджимирзаев Г. А. Современные представления о патогенетической взаимосвязи аллергического ринита и бронхиальной астмы // Актуальные вопросы современной пульмонологии. Ма. – 2018; С. 55.
3. Петухова А. Ю., Белевский А. С. Бронхиальная астма и аллергический ринит: патологические взаимосвязи и способы решения проблемы // Практическая пульмонология. 2025;1:3-10.
4. Архипова Н. С. и др. Актуальные вопросы экологии и безопасности жизнедеятельности в Республике Татарстан. – 2016.
5. Ахадов Ш. Ш. Опасные метеорологические явления на территории Узбекистана // Академическая публицистика. 2020; С. 678.
6. Кобиллов Э. Э., Батиров Х. Ф., Тухтаев М. К. Влияние глобального изменения климата на здоровье человека // Ответственный редактор: Хасухаджиев АС-А. 2023; С. 68.
7. Солодовников Ю. В. Гигиена и экология человека // Издательство "Лань". – 2022.
8. Kowalski M. L. et al. Risk and safety requirements for diagnostic and therapeutic procedures in allergology: World Allergy Organization Statement // World Allergy Organization Journal. 2016;9(1):33.

Qabul qilingan sana 20.08.2025